Olsztyn, 25 sierpnia 2026

dr hab. Urszula Bartnikowska, prof. UWM

Katedra Pedagogiki Specjalnej i Resocjalizacji

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Recenzja osiągnięć naukowych dr Danuty Al-Khamisy w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie pedagogika

Recenzja została sporządzona w odpowiedzi na decyzję Rady Doskonałości Naukowej z dn. 28 kwietnia 2026 r. oraz uchwały podjętej przez Radę Naukową Dyscypliny Pedagogika Federacji Naukowej WSB-DSW Merito na posiedzeniu w dn. 18 czerwca 2026 r. o powołaniu mnie na recenzentkę w komisji dotyczącej postępowania habilitacyjnego dr Danuty Al-Khamisy wszczętego 5 grudnia 2025 r. Recenzja powstała w oparciu o analizę przesłanej dokumentacji zawierającej: autoreferat, wskazane przez Habilitantkę monografie oraz artykuły, a także sporządzony wykaz osiągnięć naukowych stanowiących znaczny wkład w rozwój dyscypliny.

Przedstawiona recenzja składa się z następujących części: omówienie sylwetki naukowej Habilitantki, ocena osiągnięć i ich wkładu w rozwój dyscypliny pedagogika (na podstawie art. 219 ust. 1 Ustawy z dn. 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, Dz.U.2024.0.1571), ocena istotnej aktywności naukowej realizowanej w więcej niż jednej uczelni, prezentacja osiągnieć dydaktycznych, organizatorskich i popularyzujących oraz wniosków końcowych.

Sylwetka naukowa Habilitantki

Dr Danuta Al-Khamisy ukończyła studia magisterskie w 1980 roku na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu Warszawskiego, a następnie uzyskała stopień doktora nauk humanistycznych w 1989 roku również na tym Wydziale. Rozprawa doktorska nosiła tytuł „*Kształtowanie u dzieci sześcioletnich pojęć z zakresu przyrody nieożywionej*", a jej promotorem była prof. dr hab. Barbara Wilgocka-Okoń. Obok ścieżki naukowej Habilitantka

podejmowała kształcenie dodatkowe, m.in. ukończyła studia podyplomowe „Wspomaganie Dzieci z Problemami Rozwojowymi", a także uzyskała „Certyfikat Konsultanta do Spraw Integracji Dzieci w Procesie Edukacji".

Na przestrzeni lat dr Danuta Al-Khamisy pracowała w różnych uczelniach wyższych i instytucjach (Uniwersytet Warszawski, Kolegium Nauczycielskie w Warszawie, Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Akademia Pedagogiki Specjalnej w Warszawie, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Wszechnica Polskiej Akademii Nauk Stosowanych w Warszawie, Uniwersytet WSB Merito w Poznaniu – Wydział Innowacji i Przedsiębiorczości, oddział w Warszawie). W tych miejscach była nie tylko wykładowczynią czy koordynatorką przedmiotów, ale też pełniła role kierownicze.

Analiza życiorysu naukowego oraz dorobku Dr Danuty Al-Khamisy pozwala stwierdzić, że posiada ona silną, spójną i interdyscyplinarną bazę do prowadzenia badań naukowych w reprezentowanych przez nią obszarach (takich jak edukacja włączająca, klimat szkoły, funkcjonowanie uczniów z ADHD, dialog edukacyjny oraz pedagogika, w tym pedagogika specjalna). Podstawę tego przygotowania tworzy kilka kluczowych i wzajemnie uzupełniających się elementów, a w tym szczególnie kierunkowe wykształcenie i specjalistyczne przygotowanie diagnostyczne. Jej wykształcenie magisterskie zdobyte na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu Warszawskiego oraz doktorat przygotowany pod kierunkiem prof. Barbary Wilgockiej-Okoń, dały jej podstawy metodologiczne i teoretyczne w obszarze pedagogiki, w zakresie rozwoju dziecka, specjalnych potrzeb edukacyjnych oraz kształcenia nauczycieli. Kolejne podejmowane przez Habilitantkę kroki, a w tym kształcenie specjalistyczne i podyplomowe wyposażyło Ją w wiedzę teoretyczną i diagnostyczną niezbędną do pracy z dziećmi o zróżnicowanych potrzebach rozwojowych. Istotne również było przygotowanie kliniczne i neurorozwojowe. Do podjęcia badań nad funkcjonowaniem uczniów z ADHD w klimacie szkoły przygotowała się poprzez liczne kursy, szkolenia i praktyki u czołowych specjalistów z tego zakresu (m.in. prof. Tomasza Wolańczyka oraz dr. Artura Kołakowskiego).

Główne osiągnięcie naukowe

Przedłożone do oceny osiągnięcie naukowe stanowi cykl publikacji pod wspólnym tytułem: „Szkoła jako przestrzeń inkluzji społeczno-edukacyjnej – między strukturą

instytucjonalną, klimatem edukacyjnym a podmiotowością ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w tym z ADHD".

Monografiami wchodzącymi w skład tego osiągnięcia są:

1. „Szkoła jako przestrzeń społeczno-edukacyjna. Klimat szkoły a funkcjonowanie ucznia z ADHD. Studium teoretyczno-empiryczne" (Wydawnictwo Naukowe DSW, Wrocław 2024).

2. „Szkoła jako zróżnicowane środowisko edukacyjne. Praca w klasie zróżnicowanej uwarunkowana dialogiem edukacyjnym" (ORE, Warszawa 2020).

Na szczególną uwagę zasługuje monografia „Szkoła jako przestrzeń..." (2024), która ma klasyczną strukturę pracy naukowej, obejmującą część teoretyczną, metodologiczną i empiryczną. Rozdziały teoretyczne wprowadzają czytelnika w problematykę różnych sposobów rozumienia pojęcia przestrzeni, w tym przestrzeni edukacyjnej, klimatu szkoły, a także specyfiki ADHD ujmowanego jako wyzwanie w funkcjonowaniu szkolnym – zarówno z perspektywy uczniów, jak i nauczycieli. Rozdział czwarty poświęcony jest metodologicznym podstawom przeprowadzonych badań. Autorka przedstawia w nim podjęte decyzje metodologiczne wraz z ich uzasadnieniem, kolejne etapy postępowania badawczego oraz zastosowane narzędzia badawcze, w tym narzędzia własnej konstrukcji, wyjaśniając zasadność dokonanych wyborów.

Analiza tej części pracy skłania mnie do sformułowania kilku uwag dotyczących przyjętych rozstrzygnięć metodologicznych:

(1) Autorka wskazuje, że podstawę sformułowania celu badań stanowi model współczesnej pedagogiki, który „zorientowany jest humanistycznie, a ugruntowany w teoriach interakcyjnych, fenomenologicznych i konstruktywistycznych. Z tego modelu wynika teza, że świata społecznego nie da się zmierzyć, sprawdzić empirycznie, sprowadzić do zjawisk fizycznych, bo jest on powiązany z kulturą i funkcjonujące w tym świecie społeczeństwo można jedynie zrozumieć przez pryzmat jego kultury, a także historii w przestrzeni i czasie" (s. 141–142). Pewne wątpliwości budzi odwołanie się do fenomenologii i konstruktywizmu przy jednoczesnym osadzeniu badań w paradygmacie bliższym postpozytywistycznemu oraz zastosowaniu narzędzi właściwych przede wszystkim badaniom ilościowym, a nie jakościowym. W dalszej części pracy nie znajduję wyjaśnienia ani metodologicznego uzasadnienia takiego połączenia.

(2) Sformułowane hipotezy nie zawsze pozostają w pełni zgodne z odpowiadającymi im problemami badawczymi. Przykładem jest problem piąty, dotyczący związku między otrzymywanym wsparciem społecznym i jego źródłami a osiągnięciami szkolnymi ucznia z ADHD. Odpowiadająca mu hipoteza brzmi: „Spostrzegane przez ucznia z ADHD rodzicielskie wsparcie społeczne warunkuje jego osiągnięcia szkolne". Hipoteza odnosi się zatem wyłącznie do wsparcia rodzicielskiego, pomijając wsparcie rówieśnicze oraz wsparcie ze strony nauczycieli, mimo że oba te źródła uwzględniono następnie w prezentacji wyników badań. Z kolei problem szósty nie zakłada porównania sposobu postrzegania klimatu szkoły przez nauczycieli i uczniów z ADHD, podczas gdy takie porównanie pojawia się w odpowiadającej mu hipotezie. Dodatkowo przyjęty sposób numerowania problemów i hipotez utrudnia śledzenie zależności między nimi i zmniejsza przejrzystość tej części pracy.

(3) Na stronie 154 pojawia się stwierdzenie, że „zadaniem badacza jest sprawdzenie, która zmienna wpływa na inną zmienną i w jaki sposób". Sformułowanie to budzi zastrzeżenia metodologiczne, ponieważ przeprowadzone badania mają charakter korelacyjny. Pozwalają one na stwierdzenie występowania zależności między zmiennymi, nie dają jednak podstaw do wnioskowania o kierunku wpływu ani o związku przyczynowo-skutkowym. Ustalenie takiego wpływu wymagałoby zastosowania schematu eksperymentalnego, zakładającego manipulację określonym czynnikiem oraz kontrolę warunków pozwalającą na porównanie uzyskanych efektów.

Kolejne rozdziały prezentują wyniki badań własnych. Warto jeszcze zaznaczyć, że badania przeprowadzono w dużej grupie (120 uczniów z ADHD, 120 uczniów bez tego zaburzenia tworzących grupę kontrolną i 273 nauczycieli). W tabeli 7 (s. 163) nieprawidłowo opisano wartości liczbowe odnoszące się do liczebności poszczególnych grup i ich udziału procentowego. Z przedstawionych danych wynika bowiem, że uczniowie z ADHD stanowią 120% badanych, podobnie jak uczniowie z grupy kontrolnej, natomiast łącznie obie grupy stanowią 240%. W części badawczej zaprezentowano szereg wartościowych wyników przeprowadzonych analiz. Pewne zastrzeżenia budzi jednak stosowanie skrótów myślowych, takich jak „wartość poziomu wsparcia" czy „w grupie uczniów bez zaburzenia poziom wsparcia ze strony nauczycieli był istotnie statystycznie niższy..." (s. 195). Sformułowania te mogą sugerować, że badaniu podlegał obiektywnie istniejący poziom wsparcia, podczas gdy uzyskane wyniki odnoszą się do jego subiektywnej oceny przez osoby badane. W mojej opinii warto byłoby wyraźniej zaznaczać ten aspekt, posługując się określeniami takimi jak „postrzegany poziom wsparcia" czy „ocena otrzymywanego wsparcia". Na podstawie

zgromadzonych danych możemy bowiem wnioskować o sposobie, w jaki badani oceniają otrzymywane wsparcie, nie zaś o jego rzeczywistym, obiektywnie ustalonym poziomie.

Monografię kończą dyskusja wyników oraz wskazówki przydatne w tworzeniu szkoły o przyjaznym klimacie, sprzyjającym również uczniom neuroróżnorodnym. Propozycje te obejmują m.in. model dialogu edukacyjnego, wykorzystanie tutoringu rówieśniczego oraz tworzenie szkolnych programów profilaktycznych ukierunkowanych na budowanie pozytywnego klimatu w zróżnicowanej grupie. Przełożenie wyników badań na konkretne wskazówki dotyczące działań podejmowanych przez dorosłych postrzegam jako wartościowy element całej pracy.

W podobny nurt wpisuje się inna publikacja przedłożona do oceny, a mianowicie „Szkoła jako zróżnicowane środowisko edukacyjne" (2020). Również w niej odnaleźć można praktyczne wskazówki oraz konkretne metody pracy z uczniami, ukazujące możliwości modyfikowania środowiska edukacyjnego w taki sposób, aby w większym stopniu sprzyjało ono zarówno uczeniu się, jak i budowaniu relacji społecznych. Choć publikacja ta nie ma charakteru naukowego, pozostaje tematycznie spójna z omawianą wcześniej monografią i stanowi przykład przenoszenia wiedzy naukowej na grunt codziennej praktyki szkolnej.

W skład wskazanego przez Habilitantkę osiągnięcia wchodzi również cykl jedenastu rozdziałów i artykułów naukowych:

1. Al-Khamisy, D. (2010). *Kształcenie uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w powszechnym systemie oświatowym*. W: J. Głodkowska (red.), *Dydaktyka specjalna w przygotowaniu uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi*. Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, s. 104–130.
2. Al-Khamisy, D. (2012). *Empatia, jako kompetencja społeczna nauczycieli przedszkoli integracyjnych i ogólnodostępnych*. W: J. Głodkowska (red.), *Roczniki Pedagogiki Specjalnej*. Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, s. 155–164.
3. Al-Khamisy, D. (2015). *System kształcenia nauczycieli jako generator inkluzji edukacyjnej*. W: A. Bałandynowicz, L. Pytka, T. Zacharuk (red.), *Edukacja inkluzyjna. Konteksty indywidualistyczne, wspólnotowe i transpersonalne*. Siedlce: Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny, s. 13–27.
4. Al-Khamisy, D. (2017). *Klimat szkoły jako edukacyjna przestrzeń dla inkluzji/ekskluzyji społecznej*. W: T. Zacharuk, E. Jówko (red.), *Edukacja inkluzyjna. Bogactwo form i*

treści. Siedlce: Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach.

5. Al-Khamisy, D. (2018). *Competence of early childhood education teachers of ADHD pupils in climates of integrative and inclusive education*. W: L. Gómez Chova, A. López Martínez, I. Candel Torres, *ICERI2018 Proceedings*, IATED Academy, s. 7840–7848.
6. Al-Khamisy, D., Dłużniewska, A. (2019). *Application of educational dialogue model in the process of support rendered in inclusive education to a learner with hearing deficit*. W: L. Gómez Chova, A. López Martínez, I. Candel Torres (red.), *EDULEARN19 Proceedings*, IATED Academy, ss. 8939–8949, DOI:10.21125/Edulearn.
7. Al-Khamisy, D. (2019). *Rekomendacje dla edukacji włączającej z uwzględnieniem dialogu edukacyjnego*. W: E. Jówko (red.), *Instytucjonalne uwarunkowania inkluzji społecznej. Synergia działań*. Siedlce: Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach.
8. Al-Khamisy, D. (2020). *Dialog jako spotkanie w edukacji – model dydaktyczny*. W: J. Głodkowska (red.), *Dydaktyka specjalna*. Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej.
9. Al-Khamisy, D. (2021). *Postawy dystansu i tolerancji wobec osób z niepełnosprawnością wśród uczniów szkoły integracyjnej i ogólnodostępnej*. W: E. M. Kulesza, D. Al-Khamisy, P. Zalewska (red.), *Od integracji do inkluzji. 30 lat edukacji integracyjnej idea i rzeczywistość*. Tom I. Warszawa: Akademia Pedagogiki Specjalnej.
10. Al-Khamisy, D. (2025). *Edukacja włączająca jako długotrwały proces rozwoju i regresji*. W: I. Auguściak, S. Flejterski (red.), *Na pograniczu tradycji i nowoczesności. Perspektywa zmian w skali makro, mezo, mikro*. Kraków-Legionowo: E.edu-Libri.
11. Al-Khamisy, D. (2025). *Nauczanie według różnic – idee i ich urzeczywistnienie w edukacji włączającej wobec ucznia z ADHD*. W: *Forum Oświatowe*, 38(1) (73), s. 41–58.

Analiza teksów pokazuje, że cykl ten stanowi spójne i wieloaspektowe osiągnięcie naukowe, które powstało w latach 2010-2025. Publikowanie tekstów na przestrzeni 15 lat wskazuje na proces długofalowy, systematyczny i wpisujący się w konsekwentnie rozwijany przyjęty kierunek badawczy. Pod względem formy publikacji cykl ten jest bardzo zróżnicowany: od monografii, przez publikacje w monografiach pod redakcją po artykuły w

czasopismach krajowych i materiałach międzynarodowych. Habilitantka przedstawiła do oceny dwie monografie. Jedna wyraźnie o charakterze naukowym (teoretyczno-empiryczna), druga bardziej o charakterze koncepcyjno-wdrożeniowym wydana na zamówienie Ministerstwa Edukacji Narodowej (ORE, 2020). Pięć artykułów zostało opublikowanych w recenzowanych monografiach wieloautorskich pod redakcją, dwa w polskich czasopismach (*Roczniki Pedagogiki Specjalnej*, *Forum Oświatowe*), kolejne dwa w międzynarodowych materiałach konferencyjnych. Niemal wszystkie prace wchodzące w skład cyklu to publikacje indywidualne, z wyjątkiem jednej pozycji z 2019 r. (dotyczącej wsparcia ucznia z uszkodzeniem słuchu), która została przygotowana we współautorstwie z Agnieszką Dłużniewską. Przyjęło się, że o jakości publikacji świadczy m.in. miejsce jej opublikowania, przy czym obecnie najbardziej cenione są wysokopunktowane czasopisma naukowe lub czasopisma z wysokimi wskaźnikami Imact Factor. Pod tym względem wskazany cykl nie może być oceniony wysoko. Jednak na wskazany dorobek naukowy należałoby spojrzeć całościowo: zarówno na monografie, jak i pozostałe teksty.

Główną osią tematyczną wszystkich publikacji jest szkoła jako przestrzeń włączająca (inkluzja społeczno-edukacyjna). Autorka podejmuje próbę holistycznego ujęcia procesu włączania uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SPE), koncentrując się na: (1) klimacie edukacyjnym szkoły jako kluczowym czynniku warunkującym funkcjonowanie uczniów z zaburzeniami (szczególnie z ADHD), (2) modelu dialogu edukacyjnego – inspirowanym filozofią dialogu (M. Buber, E. Levinas), traktowanym jako warunek podmiotowego traktowania ucznia i budowania autentycznych relacji w klasie, (3) kompetencjach i przygotowaniu nauczycieli do pracy w klasie zróżnicowanej, ze szczególnym uwzględnieniem empatii, elastyczności metodycznej i gotowości do wdrażania innowacji (np. tutoringu rówieśniczego), (4) funkcjonowaniu psychospołecznym uczniów, w tym na postawach wobec odmienności wynikającej z niepełnosprawności czy zaburzeń.

Wszystkie wchodzące w skład cyklu publikacje łączy baza teoretyczna i cel. Prace opierają się na humanistyczno-społecznym modelu edukacji włączającej, który odchodzi od postrzegania niepełnosprawności czy zaburzeń (jak ADHD) wyłącznie przez pryzmat medycznego deficytu, a skupia się na barierach środowiskowych i klimacie szkoły. W wczęści publikacji wspólnym dostrzeganym elementem jest również dialog edukacyjny, który nie jest w nich traktowany tylko i wyłącznie jako technika, ale jako głęboki sposób współbycia i wzajemnego uczenia się nauczyciela i ucznia. Wspólnym mianownikiem analizowanych publikacji są formułowane na końcu praktyczne wnioski, rekomendacje, strategie wsparcia (np.

tutoring rówieśniczy, modyfikacje lekcyjne) lub wskazywanie modeli kształcenia kadr, które mogą mieć realne przełożenie na system oświaty. Spora część publikacji skupia się na uczniu z ADHD (niektóre w szczególnie w trudnym okresie adolescencji), co stanowi oryginalny wkład autorki w polską pedagogikę.

Pokazuje to, że publikacje pochodzą z różnych obszarów, zarówno naukowych, jak i bardziej praktycznych, jednak w efekcie tworzą deklarowaną przez Habilitantkę całość. Część to analizy teoretyczne (analiza aktów prawnych, ewolucji pojęć itp.), część – prace badawcze. Teksty badawcze różnicuje podejście metodologiczne i charakter podejmowanych badań. Dr Danuta Al-Khamisy przedstawia zarówno analizy jakościowe (Al-Khamisy, Dłużniewska 2019), jak i ilościowe badania empiryczne oparte na dużych próbach (np. Al-Khamisy 2012, 2015, 2018, 2021, 2024). Można więc powiedzieć, że wśród prac są analizy na poziomie mikro, czyli indywidualnych przypadków, na poziomie mezo, np. badanie klimatu szkoły jako instytucji społeczno-edukacyjnej i na poziomie makro, czyli systemowych uwarunkowań inkluzji (np. teksty porównujące sytuację w Polsce i innych krajach). Podmiotem analizy jest często: (1) uczeń z indywidualnymi potrzebami (najczęściej z ADHD), (2) nauczyciele (w kontekście cech takich jak: empatia, kompetencje do diagnozy i prowadzenia dialogu), (3) grupa rówieśnicza (postawy, dystans społeczny wobec uczniów z niepełnosprawnościami).

Podsumowując, cykl ten stanowi wieloletnią, przemyślaną syntezę dociekań teoretycznych i szeroko zakrojonych badań empirycznych, naświetlających wielowymiarowość współczesnej szkoły włączającej.

Ocena znacznego wkładu w rozwój dyscypliny pedagogika

W świetle przedstawionej powyżej analizy zasadnicze znaczenie dla oceny osiągnięcia ma ustalenie, czy stanowi ono znaczny wkład w rozwój dyscypliny pedagogika. W mojej ocenie znaczny wkład uwidacznia się w wieloaspektowym, teoretyczno-empirycznym oraz aplikacyjnym przewartościowaniu założeń edukacji włączającej. Habilitantka przełamuje bariery dyscyplinarne (np. łącząc edukację włączającą z praktyką dialogiczną). Poza tym prezentuje model dialogu edukacyjnego opartego na kilku płaszczyznach interakcji nauczyciel-uczeń (płaszczyzna poznawcza, emocjonalna, aksjologiczna i działaniowa). Dialog może być traktowany jako metoda, proces lub postawa. Habilitantka w postrzeganiu dialogu odchodzi od traktowania go jako techniki dydaktycznej na rzecz rozumienia go jako aktu współbycia, wzajemnej akceptacji i podmiotowości ucznia. Postuluje traktowanie go jako podstawy relacji

nauczyciel – uczeń, przy czym istotne jest, że ta relacja jest relacją człowieka z człowiekiem. Dr Al-Khamisy nie tylko implementuje podejście filozoficzne Bubera i Levinasa, ale też pokazuje tego praktyczny wymiar tworząc modele i wskazówki wykorzystania dialogu edukacyjnego (Al-Khamisy 2020). W swoich publikacjach ukazuje zarówno perspektywę filozoficzną, jak i znaczenie dialogu w postawach nauczycieli i uczniów, przechodząc również na poziom czysto praktyczny i pokazując możliwości wykorzystania go w konkretnych metodach pracy nauczyciela.

Biorąc pod uwagę przeprowadzone badania dotyczące nastolatków z ADHD w szkole z pewnością jest w nich ujęty unikalny przedmiot badań, a mianowicie percepcja klimatu szkoły i unikalny podmiot, ponieważ Badaczka włącza do badań uczniów z ADHD w okresie ich adolescencji. W tym badaniu Habilitantka wykazała również znaczenie subiektywnej oceny klimatu szkoły (w tym wsparcia i relacji) jako istotnego czynnika decydującego o powodzeniu procesu inkluzji, ale też mającego znaczenie w radzeniu sobie ze stresem przez uczniów i dla poziomu ich samooceny. Na kanwie przeprowadzonych badań dr Al-Khamisy krytycznie ocenia rzeczywistość szkolną ukazując ją jako przestrzeń niekoniecznie wspierającą, a tym samym powodującą stresy, poczucie niesprawiedliwości oraz postawy ucieczkowe, poczucie osamotnienia i niepewności uczniów z ADHD. Autorka nie poprzestaje jednak na uwagach krytycznych. W jej publikacjach pojawiają się autorskie narzędzia do badania klimatu szkoły (skonstruowane na bazie wcześniejszych badań Marka Kuleszy, 2011 i dociekań Ericha Petláka, 2007) w percepcji zarówno uczniów, jak i nauczycieli, które umożliwiają rzetelną ewaluację danego środowiska szkolnego. Oprócz narzędzi diagnostycznych Habilitantka proponuje także procedury wspierające (m.in. upowszechnianie tutoringu rówieśniczego jako metody wspierającej uczniów nie tylko z ADHD, ale też w spektrum autyzmu). Dr Al-Khamisy postuluje również zmiany w kształceniu nauczycieli. Akcentuje konieczność odejścia od tradycyjnego modelu kształcenia na rzecz przygotowania przyszłej kadry do pracy w zróżnicowanym środowisku. Do tego proponuje nowy profil kompetencyjny oparty na czterech grupach kompetencji bazowych: poznawczych, interpersonalnych, terapeutycznych i organizacyjnych. Inkluzja w ujęciu Habilitantki nie jest wyłącznie domeną pedagogiki specjalnej, lecz systemowym wyzwaniem dla całej dyscypliny pedagogiki. Wkład dr Al-Khamisy w rozwój pedagogiki polega na stworzeniu interdyscyplinarnej koncepcji edukacji włączającej jako przestrzeni dialogu. Jej publikacje wzbogacają wiedzę teoretyczną w tym obszarze, a jednocześnie wskazują gotowe strategie i narzędzia działania możliwe do wykorzystana w praktyce edukacyjnej.

Habilitantka w swoich publikacjach pokazuje, że inkluzja edukacyjna nie jest jedynie stanem prawnym czy administracyjnym, lecz raczej dynamicznym procesem zakorzenionym w relacjach i codziennym klimacie społecznym klasy (szkoły). Bez przyjaznego klimatu nawet najlepsze procedury formalne pozostają martwe.

Aktywność naukowa realizowana w więcej niż jednej uczelni

Dr Danuta Al-Khamisy odbywała liczne pobyty naukowe i dydaktyczne za granicą, m.in. w Wielkiej Brytanii (Cardiff), na Litwie (współpraca z Kolegium Nauczycielskim w Wilnie), Ukrainie, Białorusi, Kazachstanie (Wydział Pedagogiczny Uniwersytetu im. Abaja w Ałmacie), USA (University of South Carolina), Egipcie oraz Syrii. Angażowała się również w projekty integracyjne (np. dla Gruzji), a w 2023 r. uczestniczyła w międzynarodowym seminarium online we współpracy z uczelniami z Maroka (Uniwersytet Ibn Zohra) oraz Indonezji (Uniwersytet Muhammadiyah Malang).

Współpraca ta w różnym czasie obejmowała różne uczelnie. Efektem tej współpracy były: badania porównawcze, seminaria naukowe, wspólne publikacje naukowe i popularyzujące wiedzę, integracja wiedzy i doświadczeń badaczy, zyskiwanie kolejnych punktów odniesienia do dalszych badań m.in. nad klimatem szkół, upowszechnianie autorskich rozwiązań nie tylko w Polsce, ale też w krajach partnerskich. Wymóg realizowania aktywności naukowej na więcej niż jednej uczelni uważam za spełniony.

Osiągniecia dydaktyczne, organizatorskie i popularyzujące

Poza bogatą działalnością ściśle badawczą, dorobek dr Danuty Al-Khamisy obejmuje liczne osiągnięcia na polu dydaktycznym, organizacyjnym oraz popularyzującym naukę. Łączą one teorię pedagogiczną z codzienną praktyką oświatową zarówno w kraju, jak i za granicą.

Działalność dydaktyczna Habilitantki koncentruje się na kształceniu nauczycieli, pedagogów i terapeutów oraz na upowszechnianiu nowoczesnych metod wsparcia dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SPE). Pod jej kierunkiem przygotowano i pomyślnie obroniono około 500 prac licencjackich oraz ponad 300 prac magisterskich.

Dr Al-Khamisy pełniła funkcję kierownika studiów podyplomowych Wspomagania Dzieci z Problemami Rozwojowymi na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu Warszawskiego, a także kierowała Studiami Podyplomowymi w zakresie Terapii

Pedagogicznej na Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie. Opracowała autorski program przedmiotu „Edukacja integracyjna" przeznaczony dla studentów edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej Wydziału Pedagogicznego UW oraz Kolegium Nauczycielskiego w Warszawie. Habilitantka prowadziła również liczne specjalistyczne wykłady i zajęcia z zakresu pedagogiki zabawy, stymulowania rozwoju dziecka oraz integracji w grupie przedszkolnej (m.in. „Zabawa dydaktyczna jako forma wspomagająca rozwój dziecka", „Zabawa a integracja społeczna w grupie przedszkolnej").

Natomiast aktywność organizacyjna dr Al-Khamisy obejmuje m.in. koordynację projektów systemowych oraz inicjowanie współpracy międzynarodowej. Habilitantka pełniła funkcję kierownika Katedry Pedagogiki we Wszechnicy Polskiej Akademii Nauk Stosowanych w Warszawie (2020–2022). W latach 1993–2015 była członkinią Rady Programowej Kolegium Nauczycielskiego w Warszawie. Do tego typu aktywności należała też współorganizacja konferencji i koordynacja projektów. Wśród tych drugich warto wymienić rządowy projekt wdrożeniowy „Szkoła dla wszystkich" (realizowanym we współpracy z MEN i CMPPP w 2009 r.), w którym pełniła kluczową rolę lidera wojewódzkiego i koordynatora dla 11 wybranych szkół.

Z kolei osiągnięcia popularyzujące i upowszechniające wiedzę obejmowały działania na rzecz nauczycieli, wspieranie ich w codziennej pracy dydaktyczno-terapeutycznej. Do tych działań można zaliczyć zaangażowanie w wydawanie kwartalnika dla nauczycieli „Edukacja w Przedszkolu" (wydawnictwo polsko-niemieckie Raabe) oraz zainicjowanie specjalistycznego czasopisma wspierającego nauczycieli w pracy z grupą zróżnicowaną pt. „Sytuacje trudne w przedszkolu". Znaczenie miały również publikacje pomocy metodyczno-diagnostycznych oraz działalność szkoleniowa i warsztatowa (np. cykl warsztatów dla nauczycieli szkół i przedszkoli na temat pracy z uczniem z ADHD, opracowywania Indywidualnych Programów Edukacyjno-Terapeutycznych, Kart Indywidualnych Potrzeb Ucznia oraz Planów Działań Wspierających).

Te dodatkowe sfery aktywności dr Danuty Al-Khamisy wzajemnie się przenikają i jednocześnie sprawiają, że Jej badania naukowe nad klimatem szkoły, dialogiem edukacyjnym i neuroróżnorodnością jaką jest ADHD mają bezpośrednie, praktyczne zastosowanie w codziennej pracy polskich i zagranicznych placówek oświatowych.

Wnioski końcowe

Podjęta przez dr Danutę Al-Khamisy problematyka badawcza, utrwalona w dwóch monografiach i cyklu 11 artykułów składających się na jej osiągnięcie naukowe pod wspólnym tytułem: „Szkoła jako przestrzeń inkluzji społeczno-edukacyjnej – między strukturą instytucjonalną, klimatem edukacyjnym a podmiotowością ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w tym z ADHD", ma duże znaczenie dla współczesnej pedagogiki. Znaczenie to można rozpatrywać na kilku płaszczyznach: empirycznej, teoretyczno-metodycznej oraz aplikacyjno-systemowej.

Wkład dr Al-Khamisy w obszar badań empirycznych polega na zapełnieniu istotnej luki badawczej w polskim dyskursie pedagogicznym, który dotychczas właściwie nie podejmował problematykę percepcji klimatu szkoły przez adolescentów z ADHD oraz pracujących z nimi nauczycieli. Wyniki badań poszerzyły dotychczasowe, głównie strukturalne i formalne, ujęcia inkluzji o ważny aspekt psychologiczno-społeczny. Autorka wykazała, jakie znaczenie ma klimat szkoły (wsparcie, orientacja pozytywna, relacje rówieśnicze i nauczycielskie) dla zdolności młodzieży z ADHD do radzenia sobie ze stresem, ich samooceny oraz osiągnięć szkolnych. Tym samym Autorka sporządziła krytyczną diagnozę rzeczywistości szkolnej, ujawniając m.in., że dla większości uczniów z ADHD szkoła nie jest przestrzenią „społecznie przyciągającą", lecz „społecznie ucieczkową", generującą stres, osamotnienie i poczucie niesprawiedliwego oceniania. Diagnoza ta stanowi silny impuls dla pedagogiki do rewizji dotychczasowych metod pracy z uczniami neuroróżnorodnymi, zwłaszcza w okresie dojrzewania.

Płaszczyzna teoretyczno-metodyczna to – w mojej ocenie – oryginalny wkład teoretyczny autorki w rozwój koncepcyjny praktyki dialogicznej oraz opracowanie modelu dialogu edukacyjnego. Natomiast płaszczyzna aplikacyjno-systemowa to silne ukierunkowanie Habilitantki na przygotowanie narzędzi i rozwiązań możliwych do zastosowania w szkołach realizujących inkluzję edukacyjną. Dr Al-Khamisy poddaje krytyce tradycyjne modele kształcenia kadr, tradycyjne podejście do pracy z uczniami (w tym prezentującymi grupy neuroróżnorodne), a także proponuje konkretne strategie wspierające klimat szkolny i pracę w klasie zróżnicowanej.

W przeprowadzonych badaniach dostrzec można pewne niedociągnięcia i niekonsekwencje metodologiczne. Nie podważają one jednak ogólnej wartości naukowej ocenianego dorobku ani jego znaczenia dla rozwoju dyscypliny pedagogika.

Konkluzja

Na podstawie przeprowadzonej analizy i oceny osiągnięć naukowych dr Danuty Al-Khamisy stwierdzam, że wskazane przez Habilitantkę osiągnięcie naukowe „Szkoła jako przestrzeń inkluzji społeczno-edukacyjnej – między strukturą instytucjonalną, klimatem edukacyjnym a podmiotowością ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w tym z ADHD" spełnia wymagania określone w art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, w szczególności stanowi znaczny wkład w rozwój dyscypliny pedagogika. W związku z powyższym moja opinia w sprawie spełnienia przez dr Danutę Al-Khamisy przesłanki określonej w art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy jest pozytywna.

Biorąc pod uwagę powyższą ocenę oraz całość ocenianego dorobku, stwierdzam, że dorobek naukowy oraz osiągnięcia dr Danuty Al-Khamisy spełniają wymagania określone w art. 219 ust. 1 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. W związku z tym wnoszę o nadanie dr Danucie Al-Khamisy stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie pedagogika.

Olsztyn, 25 sierpnia 2026 r.